

JĘZYK NAM DANO JAKO DAR NIEBA. WYBÓR PISM PROFESORA ALEKSANDRA WILKONIA PRZYGOTOWANY Z OKAZJI JUBILEUSZU 60-LECIA PRACY NAUKOWO-DYDAKTYCZNEJ PROFESORA, red. nauk. K. Choińska, M. Pachowicz, Tarnów 2018, ss. 370

Książka, która trafiła do rąk czytelnika, stanowi upamiętnienie (co zaznaczono w podtytule) jubileuszu 60-lecia pracy naukowo-dydaktycznej profesora Aleksandra Wilkonia. Głównym zadaniem publikacji było zatem przedstawienie i podsumowanie dorobku naukowego wybitnego językoznawcy, filologa, naukowca i artysty.

Recenzowana przeze mnie praca mieści zbiór niewątpliwie cennych i bardzo wartościowych naukowo artykułów. Są one znamienne przede wszystkim z tego względu, że wskazują na te obszary badawcze, na polu których Jubilat osiągnął największe sukcesy i które obdarzył swoim największym zainteresowaniem.

Pierwsza wyszczególniona część wyboru pism zatytułowana została *Historia języka polskiego*. Redaktorki tomu tematem przewodnim uczyniły trzy teksty, które profesor poświęcił jednemu z najważniejszych utworów literatury staropolskiej, a mianowicie *Bogurodzicy*. Czytelnikowi zaprezentowano rozważania odnoszące się do stylu pieśni, zawierające refleksje filologiczne oraz stanowiące próbę nowego odczytania pieśni. Godny uwagi jest zwłaszcza trzeci z wymienionych tekstów, gdyż można go odczytać jako przesłanie skierowane nie tylko do językoznawców, ale do każdego naukowca: na przedmiot badawczy warto spoglądać wciąż na nowo, odczytywać go z różnych punktów widzenia i z różnej perspektywy czasu. Pozwala to bowiem nie tylko na poddawanie weryfikacji poprzednio wydanych sądów, ale i na odkrywanie tego, co wcześniej umknęło naszej uwadze. Okazuje się, że nawet tak dogłębnie zbadany utwór jak *Bogurodzica* może przed wnikliwym badaczem odkryć swoje nowe oblicze, nic bowiem nie zostało odczytane i zinterpretowane zupełnie, czyli do końca.

Na osobną uwagę zasługuje także tekst *Trwanie a zmiana w języku*, w którym autor na rozwój języka spogląda z całkiem innej niż dotychczas strony – oglądowi poddaje nie te zjawiska i elementy, które w ewolucji języka nieustannie się zmieniają, lecz te, które są stałe i stabilne. Jednocześnie próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie, jaki jest cel istnienia tego, co stabilne, jaka jest funkcja tego typu zjawisk i jaki jest ich stosunek do tego, co podlega zmianie.

Drugi dział omawianej przeze mnie publikacji prezentuje czytelnikowi wyjątki z imponującego dorobku Jubilata na polu stylistyki. Ta część zbioru zawiera najwięcej, bo aż dziesięć artykułów. Otwiera ją tekst, który wszedł na stałe do kanonu lektur studentów polonistyki, a mianowicie *Język artystyczny*. Po-

zostałe pisma poświęcone zostały zagadnieniom stylistycznym, które autor postrzega przez pryzmat wybranych epok, twórców, dzieł oraz rodzajów i gatunków literackich. Dzięki umiejętnemu doborowi artykułów redaktorkom temu udało się ukazać wszechstronność, głębię i różnorodność analiz podejmowanych przez A. Wilkonia.

Kolejny wyodrębniony krąg tematyczny jest wynikiem zainteresowania Jubilata problematyką teorii literatury. Autor w zaprezentowanych rozważaniach podejmuje tematy trudne, koncentrujące się na zagadnieniu typologicznych cech tekstu. Należy tu wskazać artykuł *O wyznacznikach językowych rodzaju i gatunku literackiego*, w którym autor podjął się krytyki dotychczasowych propozycji interpretacyjnych w zakresie przydatności i celowości stosowania analiz lingwistycznych w poetyce, genologii, badaniach literatury. W tej części publikacji znalazły się także teksty, w których autor odnosi się do problematyki funkcji kategorii i struktur gramatycznych w tekstach literackich; podejmuje próbę sformułowania odpowiedzi na pytanie, „czy można zastosować gramatykę predykatowo-argumentową do badań stylistyczno-językowych, a ściślej biorąc – do analiz wypowiedzi zawierających metaforę” [s. 253], a także zajmuje się sprawą wyznaczników gatunkowych tekstu, „wpisując badania genologiczne w pola badawcze lingwistyki tekstu” [s. 259].

Czwarta część publikacji podejmuje ciekawe, aczkolwiek złożone, problemy z zakresu tekstologii i genologii. Rozpoczyna ją artykuł *Gatunki pierwotne i wtórne w perspektywie historycznej i współczesnej*, w którym autor prowadzi odważną polemikę z wybranymi i powszechnie przyjętymi koncepcjami M. Bachtina w obrębie tytułowego zagadnienia. Zauważa, że na kształt propozycji wysuwanych przez rosyjskiego badacza mogła w pewien sposób wpłynąć sowiecka rzeczywistość, w której niebezpieczne było formułowanie spontanicznych wypowiedzi. Stąd być może wynikał brak prowadzenia przez M. Bachtina badań poświęconych gatunkom związanym z mową potoczną. A. Wilkoń zarzuca bachtinowskiej teorii brak typologii gatunków mowy oraz upraszczające podejście do tak skomplikowanego problemu badawczego. Następne zagadnienia wypełniające tę część zbioru pism odnoszą się do cech tekstu – A. Wilkoń wskazuje w tym aspekcie m.in. na parataktyczność oraz na zasady presupozycji w układzie opozycji: autonomiczność i nieautonomiczność tekstu, skończoność – otwartość tekstu. Przedstawia propozycję badawczą dotyczącą mówionej odmiany języka i proponuje wyszczególnienie gatunków mowy: naturalnej, czyli potocznej, starannej i oficjalnej publicznej. Warto zwrócić uwagę na artykuł *Problematyka tekstu*, na kartach którego A. Wilkoń przeprowadza szczegółową analizę lingwistyczną tekstu przez pryzmat m.in. jego struktury i gramatyki. Autor poszukuje wyznaczników tekstowości, rozpatruje tekst jako proces w porównaniu z tekstem jako wytworem, próbuje ustalić kategorie tekstowe poprzez opisanie kategorii modalności, podmiotowości i intertekstualności.

Dział piąty – *Socjolingwistyka* – jest reprezentowany zaledwie przez jeden artykuł, którym jest *Typologia socjolektów*. Autor syntetyzuje w nim dotychczasowe ujęcia teoretyczne tego zagadnienia i w sposób uporządkowany, przejrzysty, przedstawia klasyfikację polskich socjolektów.

Na osobną uwagę czytelnika zasługuje ostatnia część recenzowanej pozycji, która nosi tytuł *Mistrzowie* i przedstawia trzy rozważania poświęcone badaczom

szczególnie zasłużonym dla humanistyki polskiej. Pierwszy tekst w centrum zainteresowania stawia Mieczysława Karasia i koncentruje się na jego obszernych i wielostronnych badaniach nad polszczyzną współczesną. A. Wilkoń podkreśla, że niejednokrotne poszukiwanie własnej drogi badawczej i zajmowanie przez M. Karasia stanowiska polemicznego w stosunku do powszechnie przyjętych ustaleń skutkowało znamienymi dokonaniem naukowymi. Drugi z tekstów napisany został przez A. Wilkonia w związku z 40-leciem pracy naukowej wybitnej polskiej językowniczki – Ireny Bajerowej. Trzeci jest natomiast bardzo ciepłym wspomnieniem postaci słynnego polskiego pisarza – Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, którego A. Wilkoń poznał tuż przed jego śmiercią. Tekst zawiera bardzo osobiste refleksje dotyczące ostatniej podróży pisarza do Polski, co związane było z przyznaniem mu tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Podsumowując krótkie przybliżenie treści recenzowanej publikacji, trzeba powiedzieć, że z dokonanego przez panię redaktor wyboru pism wyłania się sylwetka Profesora Aleksandra Wilkonia jako człowieka wielce zasłużonego dla polskiego językownictwa. Naukowca o wszechstronnych zainteresowaniach, niezwykle skrupulatnego i rzetelnego filologa, mającego umiejętność wieloaspektowego postrzegania zagadnień lingwistycznych. Nieocenioną zaletą książki jest piękna, staranna polszczyzna, którą zawsze posługiwał się Jubilat. Dzięki różnorodności podejmowanej tematyki publikacja skierowana jest do szerokiego kręgu odbiorców – każdy bowiem może w niej znaleźć cenne spostrzeżenia i inspiracje do pracy badawczej. Na uwagę zasługuje także zamieszczenie reprodukcji obrazów namalowanych przez Profesora, co w dużej mierze wpływa na wartość estetyczną książki.

Milena Wojtyńska-Nowotka
(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: m.wojtynska-no@uw.edu.pl)
ORCID 0000-0002-4450-7802